

Ігор Юзюк

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: д.е.н., професор Володимир Горин

ПРОГРАМА «КРЕАТИВНА ЄВРОПА» ЯК ДЖЕРЕЛО АЛЬТЕРНАТИВНОГО ФІНАНСУВАННЯ КУЛЬТУРНИХ ПРОЄКТІВ В УКРАЇНІ

В умовах постійного недофінансування галузі культури дедалі більшої стратегічної ваги набуває питання залучення альтернативних джерел підтримки культурних проєктів в Україні. Одним із найбільш перспективних каналів залучення фінансових ресурсів у цьому контексті є програма Європейського Союзу «Креативна Європа», яка функціонує як основний механізм підтримки культурних і творчих індустрій на загальноєвропейському рівні. Участь України у цій програмі відкриває нові можливості для диверсифікації фінансування культурного виробництва поза межами традиційних державних субсидій [2].

З часу свого започаткування у 1991 році Програма «Креативна Європа» пройшла кілька етапів інституційного оформлення. У чинному циклі 2021-2027 років вона має загальний бюджет 2,44 млрд євро, що в 1,7 рази перевищує обсяг попереднього програмного періоду (2014-2020 рр.). Програма поділена на три субпрограми: MEDIA (58% бюджету) – підтримка аудіовізуального сектору, насамперед кіновиробництва, телеконтенту та відеоігор; Culture (33%) – підтримка транснаціональних культурних проєктів у сфері театру, музики, дизайну, літератури; Cross-sectoral (9%) – міжгалузеві культурні ініціативи, незалежні медіа, медіаграмотність [1]. Хоча бюджет програми становить 0,2% загального бюджету ЄС, фінансові ресурси спрямовуються на напрямки, де європейське втручання генерує максимальний ефект, тобто у подолання мовної та ринкової фрагментації культурного простору [1].

Участь України в програмі «Креативна Європа» розпочалася ще в рамках попереднього робочого циклу, але з початком масштабної війни вона набула якісно нового виміру. У відповідь на агресію Європейська комісія вжила ряд заходів для підтримки українського культурного сектору. Зокрема, з визнанням у Робочій програмі 2023-2024 років підтримки України як наскрізного пріоритету культурні проєкти за участю українських культурних організацій або спрямовані на підтримку України отримали перевагу у конкурсному відборі. Восени 2022 року в рамках Програми було оголошено спеціальний конкурс «Підтримка переміщених громадян України та культурно-творчих секторів України» з бюджетом 5 млн євро. Відібрані проєкти з термінами реалізації у 2023-2025 роках були об'єднані у три консорціуми для надання субгрантів на підтримку українських мистецьких ініціатив [2; 10].

Ключовою подією в інституційному розвитку відносин України та програми «Креативна Європа» стало підписання у грудні 2024 року в Брюсселі угоди про повноправну участь України у субпрограмі MEDIA. Відтоді українські організації отримали право подавати заявки на весь спектр конкурсів MEDIA, зокрема фінансування розробки та дистрибуції фільмів, телесеріалів, відеоігор та аудіовізуальних онлайн-сервісів [4]. З огляду на те, що субпрограма MEDIA

акумулює 58% загального бюджету «Креативної Європи», ця подія кардинально розширює масштаб потенційного доступу України до ресурсів програми.

Концептуально участь України у програмі «Креативна Європа» вписується у ширший контекст альтернативного фінансування культури, яке передбачає залучення зовнішніх ресурсів поза межами бюджетного забезпечення. На думку Д. Тросбі, ефективна культурна політика має передбачати поєднання державних, міждержавних і приватних джерел підтримки, або так звану «змішану модель фінансування» [6]. Гранти «Креативної Європи» у цій моделі відіграють роль каталітичного фінансування, тобто «каталізатора», який що стимулює залучення додаткових ресурсів на національному рівні та сприяє інтернаціоналізації культурних суб'єктів.

Практичний доступ українських організацій до коштів «Креативної Європи» забезпечує Національне бюро програми в Україні. Ця інституція забезпечує інформаційний обмін, пошук партнерів і консультативну підтримку заявників, а також координує співпрацю з Creative Europe Desks в інших країнах [10]. Важливість роботи Бюро полягає в тому, що без посередницьких структур, які допомагають долати інформаційні та транзакційні бар'єри, доступ малих і середніх культурних організацій до конкурсних процедур ЄС залишався б обмеженим. Цю думку поділяє Р. Таус, за спостереженнями якого ефективність участі країн-партнерів у наднаціональних грантових програмах безпосередньо залежить від наявності та якості відповідних інституційних посередників [7].

З погляду вимог до заявників «Креативна Європа» орієнтована передусім на транснаціональну співпрацю, а переважна більшість конкурсів субпрограми Culture передбачає наявність консорціуму з мінімум трьох організацій із різних країн-учасниць. Такий підхід водночас виступає бар'єром і перевагою Програми: з одного боку, він ускладнює участь у грантових конкурсах для малих організацій без усталених міжнародних зв'язків; з іншого боку, завдяки цьому формуються стабільні мережі міжнародного культурного партнерства. За попередніми оцінками результатів виконання Програми «Креативна Європа», у 2021-2023 рр. субпрограма Culture профінансувала 630 проєктів обсягом 294 млн євро за участю понад 2 000 організацій з 39 країн [3]. Цей масштаб свідчить про значний потенціал мереж, до яких може долучитися Україна.

Специфіка участі України в програмі в умовах воєнного стану зумовлює певну асиметрію пріоритетів. Більшість підтриманих ініціатив концентрується навколо чотирьох тематичних векторів – збереження культурної спадщини, підтримка переміщених митців та культурних організацій, документування наслідків збройної агресії для культурного сектору, а також культурна дипломатія та просування українського контенту на зарубіжних ринках. У жовтні 2024 року Єврокомісія оголосила другий спеціальний конкурс для України з бюджетом 5 млн євро, а в липні 2025 року на Конференції з відновлення України було оголошено про додаткові 2 млн євро підтримки [2].

Участь України у Програмі «Креативна Європа» поряд із перевагами має системні ризики. Переваги залученості вітчизняних культурних інституцій до Програми полягають в наступному: пряме безповоротне фінансування проєктів у галузі культури і мистецтва, яке вимірюється сотнями тисяч євро на окремих

проект; доступ до широких партнерських мереж культурної співпраці; стимул для інституційного розвитку інституцій культури (підвищення стандартів звітності, стратегічного менеджменту, міжнародної видимості); посилення євроінтеграційного виміру культурної дипломатії. Водночас до системних ризиків участі у Програмі належать: жорсткі вимоги до адміністративної спроможності заявників; мовний бар'єр; залежність від мінливих пріоритетів донора; ризик концентрації успішних заявок на отримання фінансування в інституцій столицного регіону, що поглиблює регіональну нерівність усередині країни [9].

Порівняльний аналіз участі інших країн у Програмі «Креативна Європа» (Грузії, Молдови та балканських країн) свідчить, що найбільш продуктивними виявляються ті організації, які системно розвивають міжнародне партнерство задовго до безпосередньої подачі заявок, а також ті, що спеціалізуються у сферах із традиційно сильними міжнародними мережами – театр, сучасне мистецтво, кіно. Сектори з яскравою національною специфікою (народна музика, традиційні ремесла) значно важче адаптуються до вимог конкурсів, оскільки концепція «транснаціонального культурного проекту» апріорі передбачає певний ступінь уніфікації художньої мови.

Максимізація ефективності участі України у програмі «Креативна Європа» вимагає реалізації комплексу заходів на рівні культурної політики держави та окремих культурних інституцій. На макрорівні важливими завданнями мають стати розвитку правової бази щодо міжнародного культурного співробітництва, розбудова системи колективних грантів, які покривають витрати на підготовку проектних заявок, а також систематична підготовка менеджерів культури, які обізнані з вимогами Програми. На мезорівні важливо розвивати стабільні мережеві платформи, які об'єднують культурні інституції зі споріднених секторів для підготовки спільних грантових заявок. На мікрорівні важливо розвивати інституційну спроможність організацій культури через стале наставництво з боку Національного бюро програми. Комплексні заходи дадуть можливість трансформувати унікальний статус України як пріоритетного партнера на реальний потік фінансових та нематеріальних ресурсів для розвитку культурного сектору нашої держави [8].

Таким чином, програма «Креативна Європа» є перспективним механізмом модернізації культурних індустрій України через їх інтеграцію у європейський культурний простір. Повноправна участь у субпрограмі MEDIA разом з наскрізним пріоритетом підтримки України у поточному програмному циклі формують безпрецедентне вікно можливостей. Ефективне використання цього вікна потребує операційної активності організацій-заявників, свідомої державної політики щодо нарощування інституційної спроможності культурного сектору як передумови успішної участі в конкурентному середовищі європейських грантових програм.

Список використаних джерел:

1. European Commission. Creative Europe 2021-2027 programme brings €2.44 billion to support the cultural and creative sectors. URL: <https://culture.ec.europa.eu/news/creative-europe-2021-2027-programme-launch>

2. European Commission. Creative Europe increases support to Ukrainian cultural and creative sectors. October 2024. URL: <https://culture.ec.europa.eu/news/creative-europe-increases-support-to-ukrainian-culture-and-creative-sectors>
3. European Commission. Programme level overview of project data. Creative Europe in numbers. URL: <https://culture.ec.europa.eu/resources/creative-europe-in-numbers/programme-level-overview-of-project-data>
4. European Commission. Ukraine joins the MEDIA strand of the Creative Europe programme. 11 December 2024. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/ukraine-joins-media-strand-creative-europe-programme>
5. Throsby D. Modelling the Cultural Industries. *International Journal of Cultural Policy*. 2008. Vol. 14. № 3. P. 217-232. DOI: 10.1080/10286630802281772.
6. Throsby D. *The Economics of Cultural Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 294 p.
7. Towse R. (ed.) *A Handbook of Cultural Economics*. 2nd ed. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2011. 456 p.
8. Горин В. Зарубіжний досвід державного фінансового забезпечення виробництва культурних благ: висновки для України. *Світ фінансів*. 2009. № 2 (19). С. 155-160. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/25847/1/Горин%20В..pdf>
9. Горин В. П., Карпишин Н. І. Особливості фандрайзингу у публічному секторі економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 16. С. 13-19.
10. Співробітництво у сфері культури. Програма ЄС «Креативна Європа». URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/kulturne-spivrobotnictvo-kreativna-yevropa>